

Stasys Jonauskas

EILĖRAŠČIAI

PLAUKIANTYS JAVAI

Kol šviečia mėnuo, lapai aprasoja,
Ir spengia augantys iš juodžemio tylos.
O, kaip vilnim artėja vasarojus,
Nejaugi taip ant amžių ir užklos,

Kaip molio aslą, nuo vočių duobėtą,
Atmintyje sulygina rugiai.
O, kaip šviesa laukų paviršium bėga
Mums į akis: ji amžina, – sakei

Ir klausei, – ar pasaulyje vieni ją
Mes regime, – o tie, kurių nėra? –
Piliakalniai per Lietuvą vilnija
Ir kaupias mumyse kaip elektra.

Kada ir kaip į žemę jie nueina
Per mūsų veidus, darbus ir žodžius,
Kuriuos dar galima sudėt į dainą,
O jeigu ne – tai ir šviesa išdžius.

PLŪGAS

Jis neieško pasauly teisybės –
Kas išdygsta, tas ir teisus.
Tik į saulę atsuktas žiba
Jo metalas – lig kaulų vėsus.

Niekada jis neina į karą,
Kokiame bebūtų krašte,
Tik per amžius vis aria ir aria, –
Ką jis veiktų padėtas karste?

Negalvoja, suaręs dieną,
Kad jį peraugs žolė žalia.
Kur nubėgtų, paleidus jį vieną,
Ar sustotų vagos gale?

Ką jis jaučia, kai perpjauna sliėką,

Kad iš vieno padarė du?
Ar jo veidas velėnoį išlieka,
Kai ta slysta tarytum ledu?

Ką pažįsta jis dar be žemės,
Kai žvaigždė atspindi jame?
Jo noragas – mėnulis užtemęs,
Kol iš lėto pavirsta žeme.

VĒLINIŲ ŽVAKĖS

Purvinos miestelių aikštės,
Alksnių lapai – vandeny.
O į žemę žiūri žvaigždės,
Kur nulėkti ketini.

Ir žvakelė jau į viršų
Lapkričio pavakary
Tolsta degdama: užmiršiu
Šį gyvenimą, kurį

Kiekviena ugnelė dega,
Savimi apgaubdama,
Kol pavirsta jis į nieką
Ir užgęsta kaip diena,

Ne saulėgražą apsukus –
Tavo galvą laukuose,
Kai nuo žemės kyla rūkas,
Nuo žmonių – skaidri dvasia,

Šaltos žvaigždės upėj teka,
Mėnuo kaip tiesa ramus.
Ir neaišku, ką jos dega
Tamsoje – save ar mus.

DEBESYS

Debesys būna įvairūs: kamuoliniai, sluoksniniai, plunksniniai,
Bet esmė ta pati – kaupti vandens garus.
Kai susikaupia per daug, jie krinta ant žemės.
Tuo ir baigiasi debesies neregistruotas gyvenimas.

Debesys – kaip ir žmonės – naudingiausi tokie,
Kokių reikia vasarą arba žiemą.

Neturi jie savo namų, danguje – nė jokios kertelės,
O išlaksto tarsi studentai pagal paskyrimą.

Debesys – tai vandens tėvynė. Ten jis grįžta, kai veja nuo žemės
Saulė, vėjas, ugnis arba įkaitę kūnai.
Debesys nuolat šlapi, bet niekada nesupūva,
Juose nesiveisia žuvis, nežydi lelijos.

Lekia ten, kur papučia vėjas. Tokių mums nereikia,
Mums reikia tokių, kurie atlaikytų audras.
Debesys neatlaiko, bet debesies neišauklėsi, –
Jie gyvena ir taip pavėjui.

Liaudis debesį gali dabar pabaidyti:
Užpila kokių reagentų, ir šlapinasi tas be laiko.
Bet išsigąsta vienas, o tūkstančiai plaukia išpampę,
Ir vargu ar koks lašas benukrenta ten, iš kur išgaravo.

GYVENTI

Gyventi reikia teisingai. Taip daro žmonės.
Gyvuliai irgi stengiasi taip, tik ne visiems išeina...
Ne visada mes galim pateisinti kiškio ar vilko poelgius,
O bakterijų arba virusų nesuprantam iš viso.

Jie irgi privalo daugintis. Kitaip išnyks,
Ir niekas nesužinos, kad tokie buvo.
Apie Napoleoną, net Hitlerį rašo knygas,
Apie žuvusį virusą niekas neparašys.

Gyvenimo prasmė yra: „Tikslinga žmogaus veikla,
Tarnaujanti jo socialinės būties pažangai“.
Gyventi reikia teisingai, o tiesa yra kategorija,
Kuri priklauso nuo vietos ir laiko.

Gyventi reikia mokėti: šitam tarnauja
Raidės ir skaičiai, dėsniai ir pinigai.
Ne visi taip išmoksta gyventi, nors mokslas privalomas,
O miršta kiekvienas iš atminties.

Norint būti gyventoju reikia gyventi,
Norint būti žmogum tenka ir mirti.
Daug ko nebūna, bet pasitako –
Taip kaip ir mums – gyventi.

DRUSKA

Druska yra natrio chloridas, turi cheminę formulę: NaCl.

Beraščiai valstiečiai mirė nežinodami jos.

Niekas nėra apklauses, kiek mūsų žino šią formulę,

Bet ir nežinantys formulės turi teisę vartoti druską.

Turi teisę išgarinti arba iškasti druską,

Gali pakrauti į vagoną, iškrauti į sandėlį,

Turi teisę nubraukti ir prakaitą,

Kurio sudėty būna druskos.

Kiekvienas žmogus per metus suvartoja

Po kilogramą druskos.

Bet niekas nėra paskaičiavęs, kiek žmonės

Išskiria druskos su ašarom.

Druska nėra neigiama, ir teigiamas nėra cukrus, –

Priklauso jie nuo visuomenės, kurios poreikius tenkina.

Sergantiems viena liga – negalima valgyti druskos,

Sergantiems dar kita – vien cukraus neduoda.

Šitaip galima elgtis, ilgai ir gražiai gyventi,

Bet druskai dėl to – nei blogiau, nei geriau.

Žmogus gali įdūkti dėl tokio jos abejingumo

Ir pripuolęs kūju daužyti, kol pajus, kad garuoja pro nugarą.

TIESĄ ŽINOTI GERIAU

Paukščiai turi sparnus, sraigėms nereikia tepalo,

Lėktuvai kiaušinių nededa, energija neišnyksta,

Žemė sukasi apie ašį, pavasarį žydi ievos,

Tautos turi apsisprendimo teisę.

Šuniui reikia mėsos, spaliai neturi urano,

Ateitis visada praeina, druska sukietėja,

Žuvys raidžių nepažįsta, nesuprantame, ką jos tyli,

O kai nebetyli, iš viso niekam neaišku ką daro.

Drugiai mums – ne giminės, – jie gyvena be plano,

Metaloidai – blogi laidininkai, ežys turi spyglius,

Vėliavos būna spalvotos, kulkos spalvų neatskiria,

Saulėj nėra vandens, užkariauti jos neįmanoma.

Sliekai neužuodžia aukso, kiškiai parako neišrado,
Kiekvienas galvoja teisybę, akmenys – nieko,
Drugiai nesikryžmina su alyvomis nei su vištomis,
Tam, kas pasako tiesą, duoda papildomus klausimus.

Laisvė neturi kvapo, mėnulis nemoka lietuviškai,
Jis gali užmigti bet kur, traktoriui reikia guolio,
Žmonės netyčia suserga, ir skaičiai – ne visad sveiki,
Nieko iš to, bet tiesą žinoti geriau.

SENAS MALŪNAS

Ten jau nieko nėra, nes buvo,
Tik tai voras pro langą žiūri.
Baltos juostos danguj – iš lėktuvo –
Nieko bendro su tuo neturi.

Ten jau niekas seniai negyvena,
Jau nedulka maišai po kelionės,
Ten važiavo būriais, bet po vieną
Iš ten išvažiuodavo žmonės.

Tik tai vėžės – per baltą sniegą
Nuvingiavo į tolimą šalį.
Ten voratinkliai mala nieką,
Nes visko sumalti negali.

NAUJAS MALŪNAS

Į malūną neklausia kelio.
Duoną perka. Seniai po karo.
Viduriai jo pilni varžtelių,
Ir kiekvienas žino ką daro.

Ten viskas yra, ko nebuvo,
Net maišus elektra ten kelia.
Tik tai žiūrintiems iš lėktuvo
Jis atrodo maža dėmelė.

Kenčia lygiai ir karštį, ir šaltį,
Ir už tai kartais gauna medalį.
Jis negali gyvybės sumalti,
Bet įkritusį gemalą gali.

Tai ne miltai – metalas tviska

Lyg pyragas ant Kūčių stalo.
Jis per pamainą sumala viską,
Bet nieko sumalti negali.

PRAEINANTIS GYVENIMAS

Ligi šaknų buvo žalia:
Tai išpilstęs gyvybės dažus,
Ten gyvenimas ėjo pro šalį –
Per pievas, laukus ir daržus.

Ten kiekvienas į viršų kėlė
Ir galvojo: gyvenu ilgai.
Ten pirmiausia žydėjo gėlės,
O paskui – dobilai ir vaikai.

Ką ten švilpė, ką ten žadėjo,
Kai kukavo kaip žirnius metus?
Ten kiekvienas po kartą žydėjo,
O nupjautas – po du kartus.

Ten mirusių niekas nematė
Ir neklausė, kur eina paskui.
O gyveno visi jie tą patį
Save – po žeme ar danguj.

Laikas ėjo po vieną pro šalį
Ir atrodė vora nesibaigs.
Tebebuvo aplinkui žalia,
Žmonės bėgo, aplipę darbais.

Šokinėjo, mojavu, rausė –
Tarsi būtų prisukęs kažkas.
Ir kiekvienas galvojo tikriausiai,
Kad jis tiesą pasės ar iškas.

Ir pamatęs, kad viską gali,
Įsipylęs rudens į dažus,
Ten gyvenimas ėjo pro šalį
Ir atrodė be galo gražus.

IR DIDYN, IR DIDYN

Mėnuo dyla. Tyla išdidžiai
Lyg delčia ant lentos išsities.
Taip smėlynuos įkaista vabzdžiai;
Jų sparneliai sausi nevilties.

Girnos sukasi tarsi daiktai
Virš vandens, ir suyra uola.
Balsas tyruos atspindi tik tai,
Ką savy užsidaro tyla.

Ir kiekvieną mirtis pažymės
Tarsi kirtis ant vardo skiemens.
Geležis prisisunkia drėgmės,
Išgaruoja esmė iš asmens.

Trupariebalsės iš pavardės –
Kaip gyvybė granitas trapus
Dulkant pilnačiai pajudės, –
Laikas pusto giesmynų lapus.

Iš delčios byra smėlis – kažin
Kur nutolsta banga už bangos,
Kai žemelė – mažyn ir mažyn,
Ir didyn, ir didyn vis dangus.

ŠIRDIS PLAKA DELČIA

Tasai, kuris tolsta kas dieną,
Ligi galo kiekvieną nuves.
Po rievę kaupias mediena
Iš nieko, arba iš tavęs.

Ji sukasi ratu apie šerdį –
Sustabdyti nebegali,
Nes tasai drevėse viską girdi
Samanodamas, o žolė

Įsikibti į rasą negali,
Ir perkūno lietus – nebe tai.
Tik nematomas eina pro šalį
Ir į žiedus alsuoja karštai.

Ten jis laiko tave, o teisieji
Susitinka ties laiko riba

Ir galvoja vien tiesą pasėję,
Bet išauga: arba – arba.

Ir širdis ima plakti delčią, –
Nežinia, kas pirma sudūlės.
Dar bus laiko paklausti: kodėl čia?
Bet nukris tik rasa ant žolės.

GARAVO VANDUO

Tirpo sniegas, o niekas trūnijo,
Savyje susitaikęs su tuo,
Kad praeina, ir svyra rami jo
Negalva, tik atspindi vanduo.

Kaip artėja – į nugarą dvelkia –
Atsisukti nebegali –
Tas ošimas iš temstančių pelkių
Amžinoj pataisų nešaly.

Niekada – buvo aišku, kaip gali
Būti aišku, kada visa tai
Nebereiškia jau nieko, tik žalią
Spalvą atskiria upės krantai.

Rimo vėjas, šiaure padvelkęs,
Ir gelmėj atsibudo kažkas.
Kaip žėrėjo žemaičių pelkės
Pro palinkusias karklų šakas!

Augo viskas ir linko nuo vėjo,
Pelkių požemiai dvelkė siera.
Buvo niekas girdėti: tikėjo
Kai kurie, kad iš tikro yra.

Nes vėsa ligi kaulų smelkės,
Durpės plėtėsi nuo drėgmės.
Ir tamsa ėmė slinkti iš pelkės,
Ir garavo vanduo iš gelmės.

TIEK IŠ GYVENIMO LIKO

Jis žiūrėjo į nieką ilgai.
Švietė saulė tą patį į kiemą.

Šitaip žiūri balandžio langai
Į savaime užgesusią žiemą.

Jis tylėjo kaip tyli daiktai –
Dar yra, bet iš lėto jau yra,
Ir j apačią byra tai,
Kas j viršų iškelia žvyrą.

Nepakėlė jis kryžiaus patsai
Ir kitam ant pečių neuždėjo.
Tiktai ūkė kažkas pratisai –
Tai rievė apie medį ėjo.

Nė vienam jis nesakė: mane,
Nepastūmė nė vieno į šalį.
Tik tolybėje užė minia,
Švietė saulė, ir buvo žalia.

O saulėlydy degė langai, –
Kokių tik nebūna dalykų.
Jis žiūrėjo j nieką ilgai –
Ir tiek iš gyvenimo liko.

TAI NAKTIS

Ir nebus pagailėta nė vieno.
Nesulaukus, kol saulė atvės,
Ima stingti rievė ant kamieno, –
Taip mirties ratilai po erdves

Išsisklaido – nereikia būti
Ir nebūti nereikia tada,
Kol sudyla rievė: po truputį
Prisiartina valanda,

Ir sušvinta dangus atsivėręs –
Kam neskirta – neatsibus.
Lieka žemės usnys ir svėrės
Jau anapus šitos ribos.

Ten j krantą jau kraujo putą
Ima plakti bangų netektis.
Ir gyvenimo tarsi nebūta:
Atsidaro erdvė. Tai naktis.

Žvaigždės lyg abejodamos kabo.
Kierkegaard'as: Arba – arba.
O eilėraštis viso labo –
Tik žmonių ritmizuota kalba.

NEMATOMA ŽAIBO RANKA

Baigės vasara tarsi banga
Arba laikas iš rato išeiti,
Kai nematoma žaibo ranka
Visą naktį padangę šveitė.

Smėlio balsas aidėjo giliai –
Iš praėjusio amžiaus; pro kryžių
Į pasaulį išbėgo keliai,
Bet į kiamą atgal nebegrįžo.

Lėkė vasara tarsi genys,
Prie sodybų žydėjo alyvos.
O plaktukas jau kalė vinis,
Iš įpratimo negyvas.

Tik blizgėjo ilgai vakaruos
Debesų pakraščiai paausuoti.
Kilo mūrai – pradingę karuos
Dar tikėjos šioj žemėj alsuoti.

Bet nebuvo kaip grįžti tenai,
Kur prieš laiką gyvenimas baigės.
Ir tylėjo, jog tu gyvenai,
Tarsi žiedlapiai krintančios snaigės.